

Policy Brief 10.04.2024

Prioriteringer ved valg av videregående opplæring

Siv-Elisabeth Skjelbred

Ungdommer er sikret plass på en av de tre utdanningsprogrammene de ønsker seg. Men i hvilken grad er det et reelt ønske for eleven å begynne ved sitt andre- og tredjevalg? I dette notatet belyser vi motivasjon for og tilfredshet med valg av videregående opplæring basert på en spørreundersøkelse til elever i ungdomsskoler i Lørenskog og Horten. Funnene viser at andre- eller tredjevalget ansees som langt dårligere alternativ enn førstevalget.

Førstevalget er det reelle førsteønsket

Inntakssystemet til videregående skole er av stor betydning for elevenes fremtidige utdanningsløp. Målet er å sikre at elevene får plass på den skolen og det utdanningsprogrammet de faktisk ønsker. I den sammenheng er det interessant å utforske om elevene føler seg frie til å oppgi deres faktiske ønsker, uten å måtte tenke taktisk. Inntakssystemer der det er til elevens beste å oppgi sitt reelle ønske kaller vi strategisikker. Strategisk søkning innebærer for eksempel at det kan lønne seg for eleven å oppgi andreønsket sitt som førsteønske, for å for å unngå mer ugunstige utfall.

Det er ønskelig at inntakssystemer er strategisikre, det vil si at det beste elevene kan gjøre er å oppgi sine faktiske ønsker i søknaden. Vår studie bekrefter dette, på spørsmål om skolen og utdanningsprogrammet elevene har satt som førstevalg er det de faktisk ønsker å komme inn på så bekrefter så godt som alle det. De få som svarer at de ikke har oppgitt sitt reelle ønske begrunner dette med at de ikke har karakternittet til å komme inn på ønsket skole, at skolen de ønsker å gå på ikke har programområdet de ønsker og at de har valg studiespesialisering fremfor en yrkesfaglig retning fordi de tror det gir bedre muligheter og er et tryggere valg.

Ungdommene er lite interessert i andre- og tredjevalget

Alle elever har rett til plass i videregående opplæring når de er ferdig med ungdomsskolen. De har rett til å få plass ved en av tre prioriterte utdanningsprogrammer, men de har ikke rett til plass på en bestemt skole. Hvert fylke har egne regner som bestemmer inntaket til skoler og noen fylker praktiserer nærskoleprinsipp, som innebærer at elevene har førsteprioritet til å få plass på den videregående skolen som lå nærmest der de bodde. Både Horten og Lørenskog ligger i fylker som praktiserte nærskoleprinsipp på undersøkelses-

Om studien

Analysene i dette notatet er utført som en del av med prosjektet «The choice architecture of admission to education (ArcEd)» som er finansiert av Norges Forskningsråd (prosjektnummer 325245). Til analysene i dette notatet har vi brukt data fra en spørreundersøkelse gjennomført av 301 elever ved fire ungdomsskoler i Lørenskog og en ungdomsskole i Horten i februar 2023. Mer informasjon om det overordnede prosjektet er tilgjengelig på prosjektets [hjemmeside](#).

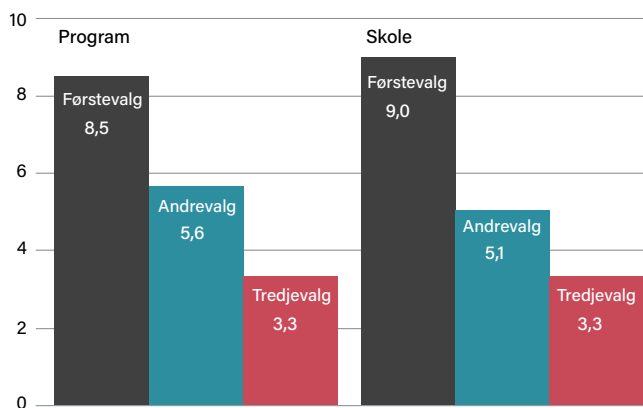
tidspunktet. Det er derfor viktig å tolke funnene i lys av dette, da funnene kunne vært annerledes dersom vi undersøkte elever i fylker som ikke hadde nærskoleleprinsipp eller kommuner med større tetthet av videregående skoler.

Hensikten med studien var å få innsikt i elevenes holdninger til valg av skole og utdanningsprogram. Dette ble gjort på to måter. For det første så ba vi de om å sette en karakter mellom 0 og 10 på 1., 2. og 3. valg av utdanningsprogram. Vi informerte de om at 10 representerte drømmeprogrammet og ga de et eksempel om at dersom de likte utdanningsprogrammet de satte på 2. prioritet halvparten så godt som drømmeprogrammet så tilsvarte det verdi 5. De ble også bedt om å sette en karakter fra 0 til 10 på 1., 2. og 3. valg av skole for utdanningsprogram som de hadde som førstevalg. Metoden undersøker holdninger til skole og til utdanningsprogram separat, og tar derfor ikke hensyn til at for elevene kan kombinasjonen av disse ha betydning. Snittverdiene er vist i figur 1.

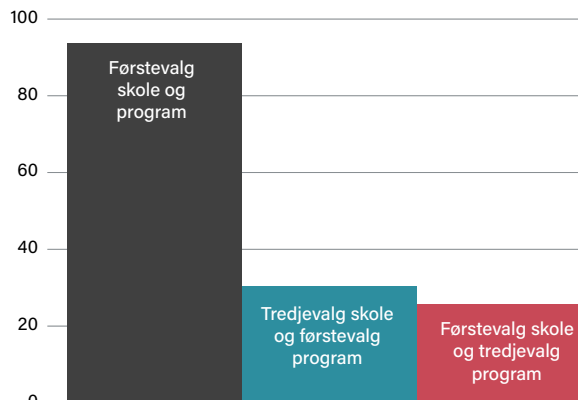
Som forventet får både førstevalg av skole og utdanningsprogram høy skår, med snittverdier på 9.0 og

8.5. Det er et relativt stort fall fra førstevalg til andrevalg: andrevalg av utdanningsprogram får en snittscore på 5.6 og andrevalg av skole får en snittscore på 5.1. Tredjevalget fikk kun en snittverdi på 3.3 både for skole og utdanningsprogram. Funnene viser at for elevene i Lørenskog og Horten har det svært stor betydning hvorvidt de kommer inn på førstevalget sitt.

For å mer eksplisitt måle hvor tilfreds elevene ville bli med ulike tilbud spurte vi direkte om i hvilken grad de ville være fornøyde med følgende tilbud 1) de fikk oppfylt førsteønsket om både skole og utdanningsprogram, 2) De fikk oppfylt førsteønsket om skole, men 3. valg av utdanningsprogram 3) De fikk oppfylt førstevalg av program, men på 3. valg av skole. Figur 2 viser andelen som svarer svært eller litt enig på disse spørsmålene. Vi ser at mens nesten alle vil være fornøyde med et tilbud på førstevalg av både skole og program så er det under 30 prosent av elevene som vil være fornøyd med å få tilbud på førstevalg av program og tredjevalg av skole, og tilsvarende for tilbud om førstevalg av skole, men tredjevalg av program.

Figur 1 Snittverdi på spørsmålet: «Nedenfor ser du de tre utdanningsprogrammene/skolene du svarte du ønsket på din søknad. Tenk deg at du skal plassere hver av disse på en skala fra 0 til 10 der drømmeskolen har verdi 10. Hvilken verdi vil du sette for hver av skolene/utdanningsprogrammene?»

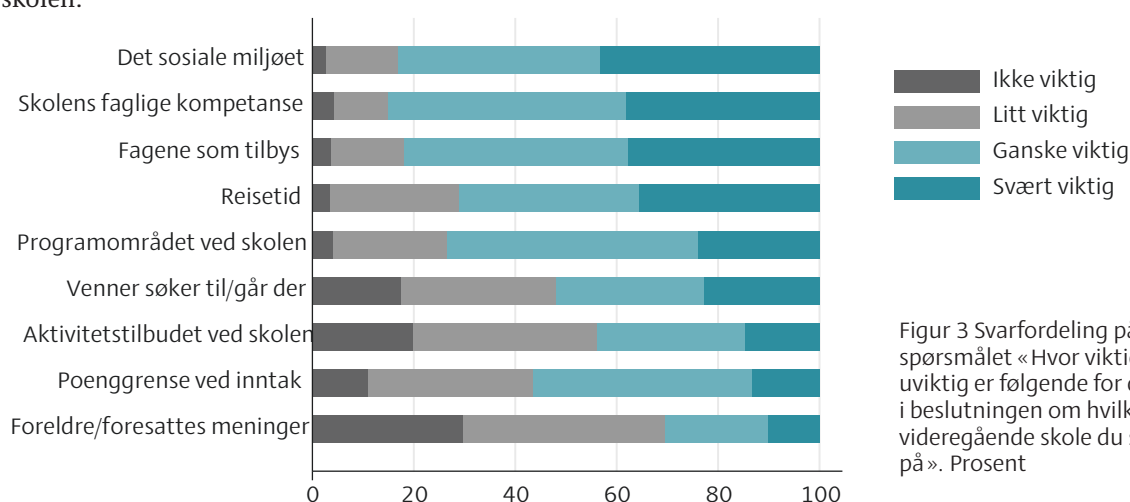

Figur 2 Andelen som svarer litt eller svært enig på påstanden: «Jeg ville vært glad for å få tilbud om følgende plass:». Elevene hadde fylt inn sine ønsker tidligere i skjemaet, og derfor ble deres reelle ønsker fremstilt istedenfor den generelle beskrivelsen som her vises.

Det sosiale miljøet, skolens fagtilbud og kompetanse og reisetid har stor betydning for valg av skole

Det er en lang rekke faktorer som kan påvirke elevenes valg av videregående skole herunder faglige forhold, foreldre/foresattes meninger, praktiske hensyn og sosiale faktorer. For å fange opp valg drevet av faglig interesse har vi stilt spørsmål om i hvilken grad elevene legger vekt på skolens faglige kompetanse, fagtilbudet ved skolen og programområdet ved skolen, mens betydningen av praktiske hensyn er basert på om elevene legger vekt på reisetiden til skolen. Sosiale faktorer er målt ved spørsmål om betydningen av det sosiale miljøet, aktivitetstilbudet ved skolen og hvor vidt venner søker seg til eller allerede går på skolen.

Figur 3 viser svarfordelingen til elevene på viktigheten av punktene nevnt ovenfor. Den viser at elevene legger vekt på en kombinasjon av faglige, sosiale og praktiske faktorer da det sosiale miljøet, skolens faglige kompetanse og tilbud av fag samt fagene som tilbys har høye andeler som oppgir at det er svært viktig, og over 80% svarer at det er svært eller ganske viktig. Elevene oppgir derimot at foreldre/foresattes meninger har relativt liten betydning for deres valg av skole.

Figur 3 Svarfordeling på spørsmålet «Hvor viktig eller uviktig er følgende for deg i beslutningen om hvilken videregående skole du skal gå på». Prosent

Fremtidig karriere, det sosiale miljøet og reisetid er viktige faktorer for valg av utdanningsprogram

Mange av faktorene som kan påvirke valg av skole kan også påvirke valg av utdanningsprogram. Svarfordelingen på hvor viktig elevene anser det sosiale miljøet, reisetid, venners søknad, poenggrense ved inntak og foreldre/foresattes meninger for valg av utdanningsprogram er vist i figur 4. Spørsmålet om fag er erstattet med et spørsmål om fremtidig karriereplaner. Vi ser at det sosiale miljøet og reisetid ansees som svært viktig også for valg av utdanningsprogram.

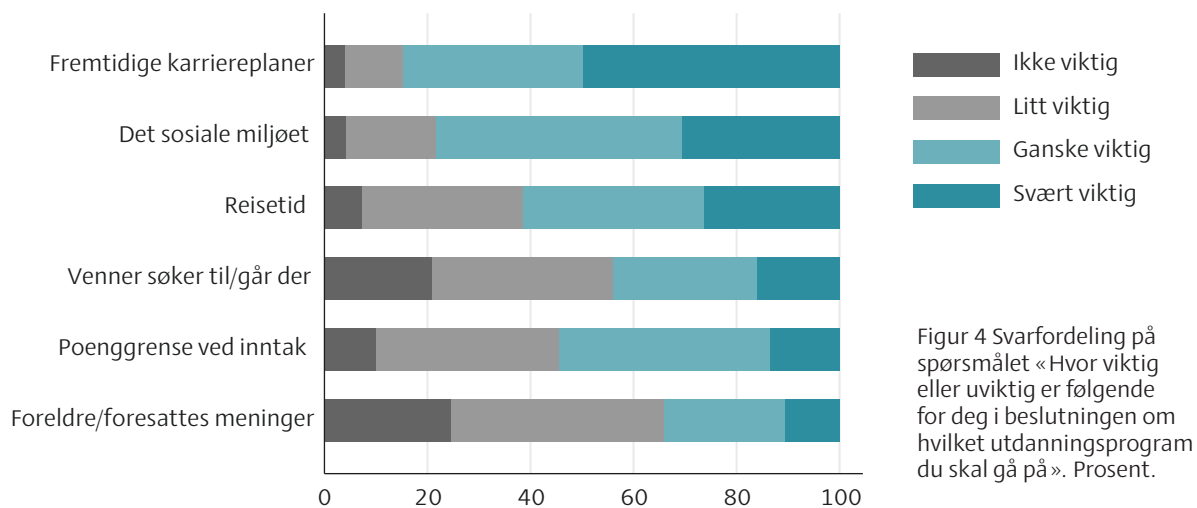
Siden vi har målt de samme faktorene kan vi undersøke hvorvidt ulike faktorer får ulik vekt i vurdering av skole og utdanningsprogram. Vi har derfor gitt hver av de fire svarkategoriene en tallverdi der «ikke viktig» er gitt verdi 1, «litt viktig» har verdi 2, «ganske viktig» har verdi 3 og «svært viktig» er gitt verdi 4. Tabell 1 viser gjennomsnittsverdien for de motivasjonsfaktorene vi kan sammenligne. Vi finner at elevene

legger noe mer vekt på foresattes meninger i valg av utdanningsprogram enn i valg av skole. Vi finner også at det legges mer vekt på det sosiale miljøet og venner i valg av utdanningsprogram enn i valg av skole.

Tabell 1 Gjennomsnittscore for viktigheten av ulike faktorer i valg av skole og utdanningsprogram

	Skole	Utdanningsprogram	Forskjell
Foresattes meninger	2.12	2.20	-0.8*
Venner søker til/går der	2.57	2.39	0.18***
Det sosiale miljøet	3.23	3.05	0.18***
Reisetid	3.03	2.80	0.23***
Poenggrense ved inntak	2.59	2.57	0.02

*p<.05 ** p<.01 *** p<0.001

Konklusjon

Oppsummert finner vi at inntaksordningen til videregående opplæring lykkes i å få elevene til å oppgi sine reelle ønsker i søknadsprosessen. Vi finner også at det er vesentlig forskjeller mellom hvor attraktivt elevene anser sine første- andre og tredjevalg. Ut fra våre funn er det rimelig å anta at retten til å komme inn på en av tre prioriterte utdanningsområder kan oppleves som lite nyttig for elevene siden tredjevalget av utdanningsprogram er ansett som svært lite attraktivt.

I tilfeller med konkurranse om plassene avgjøres hvem som skal få innfridd på sitt førstevalg av karakterer. Tidligere forskning har funnet at karakterer er det forholdet som har klart størst betydning for kompetanseoppnåelse i videregående opplæring er tidligere skoleprestasjoner målt med ungdomsskolekarakterer (Markussen, 2019). Vår studie viser at søkerne har vesentlig lavere engasjement for andre- og tredjevalget av utdanningsprogram enn førstevalget. Dette er et viktig funn, siden lavere motivasjon kan ha betydning for gjennomføring av studie. Dette kan

derfor være en av flere faktorer som bidrar til karakterers betydning for gjennomføring.

Vi finner at ungdommers valg av program og utdanning i hovedsak er drevet av faglige og sosiale faktorer, og at foreldrenes mening spiller en mindre rolle. Vi finner også at ulike faktorer kan ha noe ulik betydning for valg av utdanningsprogram enn for valg av skole. Det er derfor viktig å være spesifikk på hvilket valg man er interessert i dersom man skal studere motivasjonsfaktorer.

Referanser

Markussen, E. (2019). Karakterene fra tiende betyr (nesten) alt: Om gjennomføring, kompetanseoppnåelse og slutting i videregående opplæring gjennom fire år for unge som gikk ut av ungdomsskolen i Bergen våren 2014. [NIFU rapport 2019:20](#).

NIFU

Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning

Nordic Institute for Studies in Innovation, Research and Education

NIFU er et uavhengig samfunnsvitenskapelig forskningsinstitutt som tilbyr handlings- og beslutningsorientert forskning til offentlig og privat sektor. Forskningen omfatter hele det kunnskapspolitiske området – fra grunnopplæring, via høyere utdanning til forskning, innovasjon og kompetanseutvikling i arbeidslivet.

NIFU
PB 2815 Tøyen, NO-0608 Oslo
www.nifu.no | post@nifu.no

NIFU-Innsikt
ISSN 2704-0771